

2. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення 01.12.2020р.)
3. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення 01.12.2020р.)
4. Лизогуб Я.Г. Протидія торгівлі людьми: аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: навч. посіб. Київ. Атіка, 2014. 240 с.
5. Касько В.В. Практика Європейського суду з прав людини за статтею 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Київ. Видавництво «Фенікс», 2020. 48 с.
6. Лукач Н.М. Актуальні тенденції торгівлі людьми у Європі. Збірник матеріалів конференції «Міжнародні відносини в умовах XXI ст.: сучасна теорія і практика». Львів. ЛНУ імені І. Франка, 2014. С. 244–248.
7. Лукач Н. Торговля людьми – европейские реалии. Международный альманах «Европа», выпуск XII. 2013. С. 77–86.

Сердюк І.А.,
*доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРАВОВИХ АКТІВ

При підготовці тез цієї доповіді автор поставив за мету обґрунтувати необхідність використання антропологічного методологічного підходу у дослідженні правових актів як волевиявлення право-дієздатних суб'єктів.

Одним із трансформаційних перетворень у методології філософії права та загальної теорії права на сучасному етапі розвитку цих наук П. Рабінович обґрунтовано вважає антропологізацію об'єкта і предмета досліджень. Вона, на думку вченого, полягає у тому, що саме людина стає центральним об'єктом філософсько-правових і теоретико-правових досліджень. Одним із переконливих проявів названої тенденції є відчутне посилення уваги дослідників до науки антропології права (юридичної антропології) – міждисциплінарної, комплексної галузі знань. Міждисциплінарний статус антропології права обумовлює використання нею методологічних можливостей різних суспільних (гуманітарних) наук. Переконливим свідченням людиноцентричного «повороту» розглядуваних наук стали включення до їхніх відповідних предметів закономірностей виникнення, функціонування й розвитку буттєвих (тобто до- і позаюридичних) прав, свобод і обов'язків людини [4, с. 247-248].

Інший вітчизняний дослідник – В. Бігун, правову антропологію характеризує як сферу правових знань і систему теоретичних підходів, спрямова-

них на висвітлення взаємовідносин людини з правовою реальністю [с. 34]. Своєрідним узагальнюючим судженням про предмет цієї юридичної науки є така теза правника: «У найзагальнішому плані правова антропологія акцентує увагу на людському вимірі права та правових систем, їх гуманістичній природі» [1, с. 35].

Становлення цієї юридичної науки в Україні вчений вважає одним із способів теоретичного забезпечення практичної реалізації в нашій державі конституційного припису, за яким «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1, с. 35-36].

Відомо, що важливим чинником розвитку будь-якої галузі наукових знань є її методологія. Не складає винятку з цього правила і правова антропологія, яка для дослідження свого предмета та отримання нових достовірних знань про нього використовує світоглядні ідеї про природу та сутність людини, що є надбанням як філософії, так і соціальних наук. Саме на цих ідеях ґрунтуються антропологічні дослідницькі підходи, підтвердження чому слугує така сформульована Д. Гудимою дефініція поняття, що складає предмет розгляду: «антропологічні дослідницькі підходи – це засновані на висновках певних видів антропології світоглядні ідеї про природу та сутність людини, які визначають особливості виявлення, добору і систематизації науковцем досліджуваних фактів, а також їх інтерпретації та оцінки [2, с. 42].

Застосування антропологічних дослідницьких підходів у філософії права задля встановлення особливостей людинорозуміння в юриспруденції дало змогу Д. Гудимі дійти висновку про те, що «людина у праві» має два образи: правової людини і людини юридичної, яким відповідають образи правової й юридичної особистостей [2, с. 215].

І хоча цілісне уявлення про «людина в праві» дає єдність цих двох образів, у контексті теми нашого дослідження заслуговує на увагу характеристика лише одного з них – образу юридичної людини та відповідному йому образу юридичної особистості. Важливим є те, що саме юридична людина у процесі соціалізації здатна сприймати, реалізувати та трансформувати право як спеціально-соціальне (державно-вольове, юридичне, «позитивне») явище, що є елементом сформованої у певному суспільстві культури [2, с. 215].

Категорія юридична особистість відображає ті соціально зумовлені якості, характеристики юридичної людини, які закріплені у спеціально-соціальному (юридичному, «позитивному») праві конкретного історичного типу. Юридична особистість – це юридична людина та стійка система її соціально значущих якостей, наданих і забезпечуваних суб'єктом юридичної правотворчості, котра (система) відображає рівень свободи цієї людини та межі її відповідальності у певному суспільстві. [2, с. 215].

Дієвими юридичними гарантіями забезпечення не лише буттєвих, але й інших прав людини і громадянина є різні види правових актів: нормативно-правові, інтерпретаційно-правові та правозастосовні акти. Кожен із них є ре-

зультатом свідомо-вольової, юридично значущої діяльності людини (або колективу людей), а остання продукується такими іманентними фізичній особі властивостями, як її розум, воля та почуття. Завдяки цим первинним антропним властивостям людина задовольняє свої потреби, реалізує інтереси та творить нові можливості для життєдіяльності [2, с. 70].

Водночас, для продукування правових актів представники людського роду мають стати не лише суб'єктами права, але й суб'єктами правовідносин, а за наявності юридичних фактів, необхідних для виникнення правовідносин – ще й їх учасниками. Саме цим зумовлено наділення фізичних осіб чинним законодавством такими юридичними властивостями, як їх правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Складнішим є питання про визнання суб'єктами права та суб'єктами управлінських правовідносин юридичних осіб, адже згідно з приписами національного законодавства вони також наділені правотворчими, правоінтерпретаційними та правозастосовними повноваженнями. І хоча юридична особа не має тих первинних антропних якостей, які притаманні фізичній особі, чинне законодавство наділило її вищезгаданими юридичними властивостями. Відомий правознавець Л. Петражицький у своїй роботі «Теорія права та держави у зв'язку з теорією моральності» досить змістовно виклав положення існуючих в юридичній науці теорій юридичних осіб, у тому числі й теорію фікції. Автор, зокрема, звернув увагу на той факт, що вчення про юридичну особу було ґрунтовно розроблено знаменитим юристом XIII ст. папою Інокентієм IV у 1245 р. За цим ученням, яке традиційно пов'язують із іменем Савін'ї, реальним суб'єктом прав може бути тільки окрема людина. Але позитивне право може для відомих цілей перенести правоздатність і на щось таке, що не є реальною особою, фінгірувати наявність особи там, де її в дійсності немає. Такі фінгірувані, тобто вигадані для цілей права, суб'єкти, що існують лише як «абстрактне поняття», а не в дійсності (*nomina juris et non personarum, nomina intellectualia*, за виразом Інокентія IV), і є суть юридичними особами [3, с. 391- 392], [5, с. 95].

Д. Гудима з цього приводу небезпідставно зауважив: «Юридичні особи мають «штучну» природу та є самостійними, персоніфікованими, наділеними волею тільки за умови, що їх такими визнають фізичні особи в об'єктивному юридичному праві. Тому здатність цих – «ненатуральних» – осіб відрізнити цінне від нецінного, визнавати інших як рівних собі можна припускати як юридичну фікцію, а не як природну властивість. Вияв волі «штучної» особи не завжди передбачає визнання нею інших осіб, як не завжди можна поширити на юридичну особу обов'язок відповідальності, який має особа фізична [2, с. 85].

Отже, саме антропологічний методологічний підхід дозволяє сфокусувати увагу на таких важливих первинних антропних властивостях фізичної особи, як її розум і воля, адже значною мірою саме з ними національне законодавство пов'язує вже юридичні властивості суб'єктів управлінських право-

відносин, як то їх правоздатність, дієздатність і деліктоздатність. Визнання фізичної чи юридичної особи право-дієздатною є необхідною передумовою для вступу в управлінські правовідносини, у межах яких реалізуються державно-владні повноваження з прийняття правових актів.

Література:

1. Бігун В. С. Правова антропологія. *Юридична енциклопедія* / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2003. Т. 5. С. 34-36.
2. Гудима Д. А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження : монографія. Львів : Край. 2009. 292 с.
3. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности : в 2 т. / Санкт-Петербург, 1908. Т. 2.
4. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права : навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
5. Сердюк І. А. Основи теорії правоохоронних відносин : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2010. 196 с.

Сердюк Л.М.

*доцент кафедри теорії та історії
держави і права*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Василенко А.О.

слухач магістратури

ННІ заочного навчання

*Підвищення кваліфікації цивільних осіб
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА УЧАСТЬ У ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РЕФЕРЕНДУМІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Питання юридичних гарантій права громадян України на участь у всеукраїнському та місцевому референдумі вирізняється своєю складністю та багатоаспектністю. При підготовці тез цієї доповіді автор поставив за мету уточнити зміст поняття юридичні гарантій права громадян України на участь у всеукраїнському та місцевому референдумі. Для досягнення визначеної мети скористаємося гносеологічними можливостями формально-логічних методів аналізу, синтезу та дедукції, а також спеціально-юридичного методу пізнання.

Важливе методологічне значення в плані пізнання обраного предмета